

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-91-18>

УДК 33.336.1:352

ГЛОБАЛЬНІ, ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ, ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЙНІ ТА ВОЄННІ ДЕТЕРМІНАНТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ТЕРИТОРІЙ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

GLOBAL, EUROPEAN INTEGRATION, DECENTRALIZATION, AND MILITARY DETERMINANTS OF THE TRANSFORMATION OF THE FUNDING SYSTEM FOR TERRITORIES WITHIN THE NATURAL RESERVE FUND

Біляк Юлія Вікторівна

доктор економічних наук, доцент кафедри фінансів,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9766-4780>

Громов Сергій Сергійович

PhD з фінансів, банківської справи та страхування,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-8514-3316>

Biliak Yuliia, Gromov Sergiy

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

У статті розглянуто перспективи розвитку системи фінансування територій природних заповідників у країнах-членах Європейського Союзу, а також викладено можливості перенесення передового європейського досвіду в Україну в умовах воєнних викликів, післявоєнного відновлення та євроінтеграції. Проаналізовано інституційні передумови трансформації фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної діяльності та обґрунтовано роль змішаного фінансування, державно-приватного партнерства, грантової підтримки, корпоративної соціальної відповідальності, «зелених» інвестицій, програм Європейського Союзу. Визначено ключові інституційні передумови диверсифікації фінансово-інструментального забезпечення природокористування, серед яких масштабування механізмів змішаного фінансування, розвиток багаторівневого управління природокористуванням.

Ключові слова: природно-заповідний фонд; фінансування територій природно-заповідного фонду; фінансово-інвестиційне забезпечення; Європейський Союз; євроінтеграція; диверсифікація джерел фінансування; «зелені» інвестиції; публічно-приватне партнерство; біорізноманіття; екологічна інфраструктура; післявоєнне відновлення.

In the last decade or so a new global mode for nature conservation has developed, based on a package of standards and rules guiding the reform process in nature reserve management. This article analyzes the recent tendencies of the financing system development for nature reserve territories in the EU member states, and considers the challenges of war, postwar recovery and European integration processes as a context for realising, through best European practice, solutions that could be adopted for Ukraine. It considers the institutional conditions necessary to finance and invest in environmental conservation, outlines the features of the funding mechanism for nature reserves in EU member states, and highlights the major sources, modalities, approaches and tools that can be used to finance the development of nature conservation infrastructure. The importance of blended finance, public-private partnerships, grant support, corporate social responsibility, «green» investments, European Union programmes – with special emphasis to LIFE – as well as innovative financial instruments in promoting a sustainable management of the nature conservation fund is proven. Some of the essential institutional preconditions for the diversification of financial and investment support for environmental protection activities were outlined, such as boosting blended finance modalities, fostering multilevel governance in the environmental domain, strengthening the financial capacity of local communities, institutionalizing economic incentives to enlarge nature reserves, and shifting financial flows toward environmental protection and low-carbon projects. It has been substantiated that the

adaptation of the European practice in financing nature conservation funds will serve as a basis for developing an advanced model of financial and investment support for environment protection activities in Ukraine, as well as will promote a more efficient use of financial resources, renovation of environmental infrastructure and restoration of biodiversity in the frame of the country's post-war reconstruction.

Keywords: nature reserve fund; financing of nature reserve fund areas; financial and investment support; European Union; European integration; diversification of funding sources; "green" investments; public-private partnerships; biodiversity; ecological infrastructure; postwar reconstruction.

Постановка проблеми. В останні роки у глобальному масштабі сформувалася нова природоохоронна архітектура, котра охоплює комплекс норм та регламентів, що детермінують процеси удосконалення системи управління природно-заповідними територіями. Такі глобальні тренди також вимагають модернізації національної моделі організації природно-заповідної справи в Україні. Більше того, євроінтеграційний вектор розвитку України, інституційну основу котрого становить Угода про асоціацію з ЄС, потребує перегляду пріоритетів державної політики щодо утримання територій природно-заповідного фонду, зокрема в частині диверсифікації джерел, методів та способів їх фінансування.

Прикметною рисою євроінтеграційного вектору розвитку природоохоронної сфери України виступає необхідність виконання вимог ЄС щодо збільшення площі територій природно-заповідного фонду, що потребує перегляду пріоритетів фінансово-інвестиційного забезпечення. Особливо важливим є посилення інвестиційної спрямованості фінансування територій природно-заповідного фонду, оскільки додаткові площі природоохоронних територій однозначно потребують оновлення, модернізації та реконструкції мережі об'єктів екологічної інфраструктури. Така інфраструктура має охоплювати комплекс споруд, будівель та інших об'єктів екологічного призначення, що, з однієї сторони, дасть змогу упорядковувати природно-заповідні території, а з іншої – упереджувати прояви природно-руйнівних та еколого-деструктивних процесів, що негативним чином вплинуть на динаміку відтворення та примноження біорізноманіття.

Особливою гостротою відзначається врахування воєнних детермінантів, котрі вимагають інституціоналізації додаткових територій природно-заповідного фонду задля створення територіального базису відтворення порушених внаслідок воєнних дій природних біогеоценозів. Виходячи з надмірного еколого-деструктивного та природо-руйнівного впливу воєнних дій на біорізноманіття, виклики воєнного часу, мають виступати поряд з євроінтеграційними та децентралізаційними викли-

ками базовим детермінантом вибору джерел та методів фінансово-інвестиційного забезпечення відтворення біорізноманіття, оскільки відтворення та примноження біорізноманіття – це необхідна просторово-ресурсна база нарощення масштабів екосистемних послуг, що продукуються біогеоценозами, а відтак додаткові можливості для реабілітації постраждалих внаслідок воєнних дій громадян за рахунок рекреаційного освоєння місцевого природно-ресурсного потенціалу

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика фінансового забезпечення розвитку територій природно-заповідного фонду в сучасних умовах перебуває у центрі уваги вітчизняних науковців, однак найбільшого поширення набули дослідження, присвячені окремим аспектам фінансування природоохоронної діяльності, відтворення біорізноманіття та удосконалення системи управління природними ресурсами. Зокрема, М. Хвесик та І. Бистряков обґрунтовують необхідність трансформації парадигми управління природними ресурсами під впливом глобалізаційних та євроінтеграційних процесів, акцентуючи увагу на посиленні ролі територіального розвитку й удосконаленні механізмів фінансування природоохоронної сфери [1]. А. Карпук та Ю. Несторак досліджують питання фінансово-інвестиційного забезпечення відтворення біорізноманіття, підкреслюючи важливість диверсифікації джерел фінансування, впровадження сучасних інструментів інвестування та використання європейських підходів до управління природоохоронними територіями [2]. Значну увагу питанням інституційного забезпечення фінансування природоохоронної діяльності на регіональному та місцевому рівнях приділяють М. Хвесик і О. Сакаль, які наголошують на необхідності розширення фінансових можливостей територіальних громад та посилення їх ролі у збереженні й відтворенні біорізноманіття відповідно до міжнародних природоохоронних зобов'язань [3].

Водночас, незважаючи на вагомий науковий доробок, недостатньо дослідженими залишаються питання комплексного узагальнення європейського досвіду фінансування

територій природно-заповідного фонду, визначення інституційних передумов диверсифікації джерел фінансово-інвестиційного забезпечення та обґрунтування напрямів їх адаптації до умов воєнного часу, післявоєнного відновлення, децентралізації та європейської інтеграції України. Саме ці аспекти визначають наукову актуальність проведеного дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – узагальнити європейський досвід фінансування природно-заповідної системи, визначити інституційні передумови трансформації системи її фінансового та інвестиційного забезпечення та обґрунтувати шляхи вдосконалення фінансування природно-заповідної системи в Україні в контексті війни, повоєнного відновлення та європейської інтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. На територіях природно-заповідного фонду сформувалися сприятливі передумови для розбудови рекреаційної інфраструктури, що у підсумку дозволить створити умови для психологічної та фізичної реабілітації громадян, котрі постраждали внаслідок дій російських агресорів. Відтак одним з викликів трансформації системи фінансування територій природно-заповідного фонду має стати інституціоналізація джерел та методів фінансово-інвестиційного забезпечення розбудови оздоровчої та туристичної інфраструктури для психологічного та фізичного відновлення постраждалих внаслідок війни українських громадян.

Водночас надмірна звуженість джерел фінансового забезпечення проєктів збереження та примноження біорізноманіття не дає можливості задіяти додаткові фінансові ресурси для облаштування земель природно-заповідного фонду. Вирішення даної проблеми напряму залежить від комплексу інституційних поліпшень, необхідних для урізноманітнення форм та методів нарощення фінансових впливів у розширене відтворення потенціалу територій природно-заповідного фонду. Поглиблення децентралізації в останні роки також створило сприятливе підґрунтя для урізноманітнення методів фінансування проєктів розбудови екологічної інфраструктури на природоохоронних територіях. Саме децентралізація сформувала передумови для зміни співвідношення у публічному фінансуванні територій природно-заповідного фонду між державним та місцевими бюджетами.

Поглиблення децентралізації влади та завершення процесу укрупнення територіальних громад відкрило перед місцевим самоврядуванням додаткові можливості стосовно збереження та примноження біорізноманіття та середовища існування. Більше того, великі площі таких земель внаслідок ренатуралізаційних процесів піддалися самозалісненню та заболоченню, що сформувало додатковий резервуар для примноження біорізноманіття і середовища існування і створення умов для розвитку рекреаційно-туристичної індустрії, а це важлива складова територіального комплексоутворення з огляду на виклики воєнного часу [4].

Збереження біорізноманіття і середовища існування виступає одним з основних пріоритетів охорони навколишнього середовища і безпосередньо впливає на життєдіяльність населення та просторово-територіальні умови природо-експлуатаційної діяльності. Збереження та примноження біорізноманіття в умовах формування нової глобальної конструкції боротьби з кліматичними змінами та загострення природно-ресурсних обмежень виступає вагомим чинником соціально-економічного піднесення територіальних утворень, в першу чергу сільських територій [4].

Першим кроком у дорожній карті створення сучасного інституційного підґрунтя інвестування відтворення, збереження та примноження біорізноманіття має стати розробка програмного документу на найвищому представницькому рівні, де необхідно визначити пріоритети відтворення біорізноманіття з ідентифікацією механізмів та методів їх фінансово-інвестиційного забезпечення. Другим кроком програмування формування сучасного підґрунтя інвестування збереження біорізноманіття має стати розроблення регіональних та місцевих програм модернізації мережі об'єктів інфраструктури користування елементами біорізноманіття з врахуванням викликів глобальної архітекτονіки боротьби з кліматичними змінами [5]. Квінтесенцією програмування відтворення та примноження біорізноманіття на місцевому рівні має виступити інституціоналізація додаткових територій природно-заповідного фонду місцевого значення.

Вирішального значення в частині формування національної моделі фінансування територій ПЗФ в умовах євроінтеграційних устремлінь України набуває імплементація передового європейського досвіду фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку при-

родно-заповідної справи. Незважаючи на те, що основним джерелом фінансування потреб природно-заповідного фонду в ЄС виступають кошти публічних бюджетів, у європейських країнах спостерігається використання широкого спектра джерел фінансування природоохоронних територій.

Урізноманітнення джерел, методів та інструментів фінансування територій в ЄС відбулася у зв'язку з тим, що для цього протягом останніх десятиліть сформувалися сприятливі передумови. Зокрема, спостерігалось масштабування змішаного фінансування, тобто було інституціоналізовано форми фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної діяльності, котрі передбачають доповнення коштів державного і місцевих бюджетів приватними інвестиціями. Внаслідок трансформації глобальної та європейської архітектури боротьби з негативними кліматичними змінами уможливилось використання інноваційних інструментів фінансування проєктів модернізації природоохоронної інфраструктури, зокрема територій природно-заповідного фонду, таких як зелене інвестування, емісія муніципальних боргових зобов'язань природоохоронного спрямування.

Також сформувалися інституційні засади для укладення соціального договору між державним рівнем управління природоохоронною діяльністю, місцевими громадами та приватним бізнесом, зокрема через реалізацію угод публічно-приватного партнерства (ППП). Такі угоди створили інституційні люфти для впливань приватного капіталу у проєкти природооблаштування територій ПЗФ і відповідно комерціалізації екосистемних послуг, котрі продукуються природними біогеоценозами таких територій.

Дослідження показали, що прикметною рисою набору передумов трансформації системи фінансування територій ПЗФ в країнах ЄС виступає розширення повноважень місцевих громад в частині розширення площі земель ПЗФ і диверсифікації джерел фінансово-інвестиційного забезпечення розширеного відтворення, збереження та примноження біорізноманіття.

Водночас проривні позитивні інституційні зрушення в частині розширення повноважень органів місцевого самоврядування щодо фінансування територій ПЗФ доповнюються інституціоналізацією фіскальних та кредитних стимулів, котрі на порядки підвищують заінтересованість місцевих громад

фінансувати проєкти природооблаштування природно-заповідних територій. Такого роду стимули також забезпечують переорієнтацією екологічних інвестицій на проєкти рециркуляції та відновлення, що дає можливість максимальною мірою використати ресурсні цінності та корисні властивості природно-ресурсних активів природоохоронних територій.

Означені передумови сформували інституційне підґрунтя для диверсифікації джерел, форм та інститутів фінансування. Така диверсифікація передбачала здійснення комплексу інституційних трансформацій як на наднаціональному рівні (рівень ЄС), так і на національному рівні (рівень окремих країн). Інституційні трансформації на рівні ЄС сприяли тому, що Європейський аграрний фонд розвитку сільських районів також розпочав фінансування проєктів розширеного відтворення та примноження біорізноманіття на територіях ПЗФ.

Мотивацією фінансування даним фондом такого роду проєктів стало те, що саме сільські території виступають ареалом концентрації об'єктів природно-заповідної справи і підвищення рівня комерціалізації використання природоохоронних об'єктів є вагомим детермінантом соціально-економічного піднесення сільської поселенської мережі. У даному контексті важливого значення набуває формування екологічно орієнтованих агроєкосистем, що потребує застосування фінансових стимулів для фермерів і землевласників, які використовують екологічно чисті методи ведення сільського господарства в природоохоронних зонах. Це допомагає підтримувати сільськогосподарську діяльність, одночасно зберігаючи біорізноманіття.

На відміну від національного рівня на наднаціональному рівні в ЄС було здійснено інституційні трансформації для умонтування в спектр пріоритетів фінансування Європейських структурних та інвестиційних фондів об'єктів природно-заповідної справи, що, з однієї сторони, сприяло нарощенню асиміляційної місткості територій ПЗФ, а з іншої, – забезпечило вищий рівень продукування екосистемних послуг природними біогеоценозами. Також саме на наднаціональному рівні було сформовано інституційну платформу для входження Фондів та програм ЄС, зокрема Програми LIFE, в орбіту реалізації проєктів екологічного спрямування, котрі передбачені Глобальними цілями сталого розвитку, Новою кліматичною угодою, природоохоронними директивами ЄС. Програма LIFE – це інструмент ЄС для фінансування

проектів охорони навколишнього природного середовища та проектів боротьби з негативними змінами клімату. Вона надає фінансову підтримку природоохоронним проектам, включаючи управління природоохоронними територіями, а також розбудову екологічної інфраструктури природно-заповідного фонду.

Характерною рисою архітектури фінансування природоохоронної діяльності в ЄС стала імплементація інституційних новацій, задекларованих на наднаціональному рівні, у інституційне середовище країн-членів Європейського Союзу. У 2023 році найбільшу питому вагу в структурі видатків на фінансування природоохоронних територій у ЄС займають публічні бюджети: бюджети місцевого самоврядування (38,4%), національні бюджети (11,8%), регіональні бюджети (10,4%). Порівняно з українською практикою високою у структурі фінансування природоохоронних територій країн ЄС займають корпоративні інвестиції та приватні капіталовкладення (рис. 1). На національному рівні визначаються пріоритети видатків публічних бюджетів (державних, регіональних та місцевих) на фінансування інвестицій та поточних витрат природоохоронного спрямування. В окремих країнах ЄС диференціюються форми поєднання державних, комунальних та приватних коштів через реалізацію угод публічно-приватного партнерства. Такі форми

забезпечують прийнятний рівень привабливості для вливань приватного капіталу у проекти природоохоронного спрямування через різноманітні форми партнерських відносин з органами публічної влади.

Протягом останніх років у європейських країнах набула поширення така форма фінансування потреб територій ПЗФ як корпоративне спонсорство. Окремі корпорації здійснюють фінансування природоохоронних проектів у межах своїх ініціатив корпоративної соціальної відповідальності, що дає можливість зорієнтувати приватний капітал на довгострокові програми покращення якості довкілля із підвищеним рівнем соціальної та екологічної вагомості. У європейських країнах також сформовано інституційні підвалини для повноцінної участі у фінансуванні об'єктів природно-заповідної справи неурядових екологічних організацій, зокрема філантропічних організацій та благодійних фондів, що створює умови для нарощення рівня концентрації інвестиційного потенціалу у природоохоронній сфері. Також філантропічні організації та благодійні фонди активно реалізують грантові програми, що дозволяє урізноманітнювати джерела фінансування природоохоронної діяльності на різних таксономічних рівнях. Завдяки активній грантовій діяльності суб'єкти природно-заповідної справи забезпечили подолання інвестиційного дефіциту.

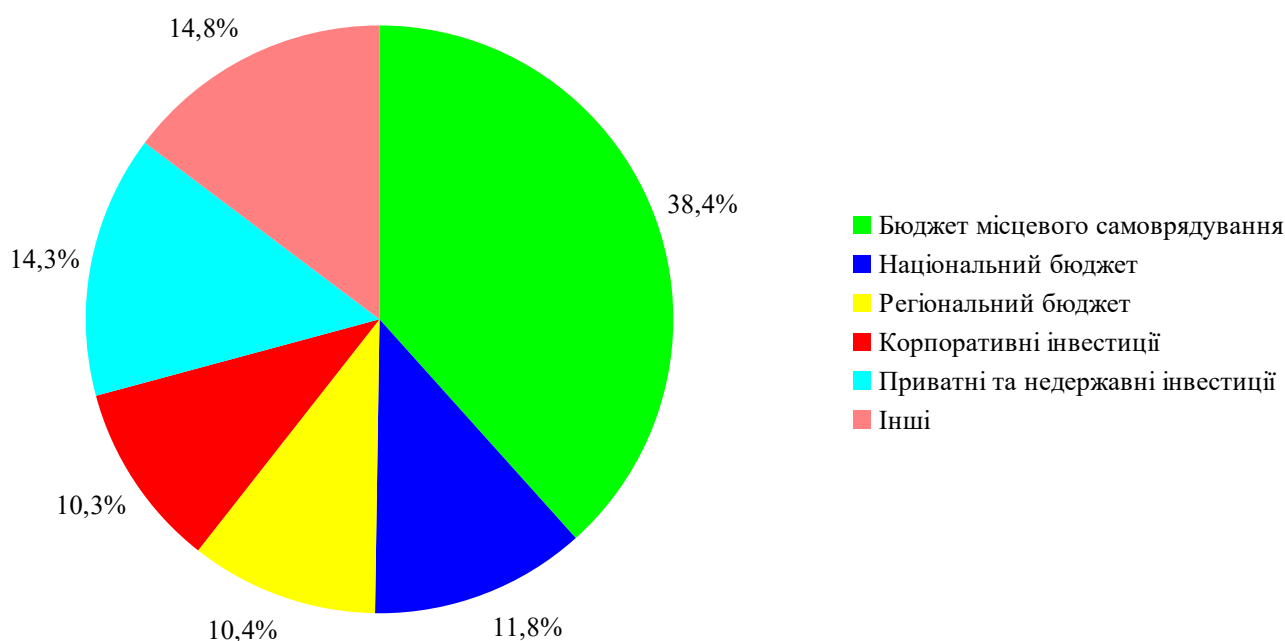

Рис. 1. Джерела фінансування природоохоронних територій в ЄС у 2023 році

Джерело: сформовано та розраховано автором
за даними Eurostat <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

У ЄС в спектрі джерел, форм та інститутів фінансування природоохоронної діяльності актуальним залишається використання такого інструментарію гуртового фінансування як краудфандинг. Таке фінансування передбачає об'єднання широкого кола зацікавлених осіб у даному випадку стосовно вирішення актуальних проблем збереження, примноження та розширеного відтворення біорізноманіття. Краудфандинг є методом фінансування територій природно-заповідного фонду, який може бути імплементований в українську практику фінансово-інвестиційного забезпечення потреб природно-заповідної справи в жеу короткостроковій перспективі.

Дослідження показують, що перераховані інституційні новації стосовно диверсифікації джерел, форм та методів фінансування територій ПЗФ на наднаціональному та національному рівнях в ЄС дають можливість охоплювати широкий спектр пріоритетів покращення якості довкілля з врахуванням базових положень міжнародних природоохоронних конвенцій та директив. Водночас такі пріоритети покращення якості довкілля безпосередньо пов'язані з фінансово-інвестиційним забезпеченням розбудови інфраструктури природно-заповідної справи.

Треба також враховувати факт того, що в спектрі пріоритетів фінансування територій ПЗФ ключового значення набуває реалізація низьковуглецевих проєктів. Такі проєкти передбачають фінансування природоохоронних проєктів, пов'язаних із застосуванням ґрунтозахисних систем землеробства, зокрема безплужного обробітку ґрунту, використання технологій мульчування, застосуванням різноманітних видів біопалива. Внаслідок техногенного та антропогенного впливу значного деструктивного впливу зазнали екосистеми, в тому числі екосистеми природоохоронних територій. Тому підтримка таких екосистем через природооблаштувальні (агролісомеліоративні, гідротехнічні, гідромеліоративні та фітомеліоративні заходи) поліпшення входить в спектр пріоритетів фінансування об'єктів природно-заповідної справи. Такі поліпшення також сприятимуть нарощенню потенціалу екосистемних послуг природних біогеоценозів, які концентруються на територіях ПЗФ, тобто покращення ґрунтоохоронної, середовищеохоронної, водорегулюючої, киснепродукуючої та вуглецеводепонуючої функцій таких біогеоценозів. Екосистемні послуги за відповідного рівня їх комерціалізації можуть

забезпечити принципово вищий рівень самофінансування суб'єктів природно-заповідної справи.

Аналіз практики фінансування територій природно-заповідного фонду в ЄС показав, що одним з пріоритетів фінансово-інвестиційного забезпечення природно-заповідних територій виступає активізація процесів заліснення через застосування спектра податкових, кредитних та компенсаційних преференцій для фермерів та домогосподарств. В умовах урбанізації та прискорення процесів індустріалізації в контексті примноження потенціалу біорізноманіття важливе значення відіграє фінансування ініціатив корпоративної соціальної відповідальності в частині покращення якості довкілля, озеленення територій та усунення наслідків еколого-деструктивного та природо-руйнівного впливу господарського комплексу на природні біогеоценози. Важливим пріоритетом диверсифікації джерел, форм та інститутів фінансування територій ПЗФ виступає розбудова інфраструктури природно-заповідних територій та системи моніторингу зрушень у структурі біорізноманіття. Складовою фінансування територій ПЗФ є оплата праці співробітників парків, заповідників та інших категорій суб'єктів природно-заповідної справи, які безпосередньо забезпечують відтворення, збереження та примноження біорізноманіття.

Програмуючи систему фінансування територій природно-заповідного фонду України на основі імплементації передового європейського досвіду слід виходити з того, що підписання Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС актуалізувало проблему гармонізації європейських та національних стандартів фінансування територій ПЗФ. Ключова вимога ЄС щодо розширення площі територій ПЗФ водночас потребує імплементації передових практик фінансово-інвестиційного забезпечення модернізації інфраструктури природно-заповідної справи. Характерною рисою фінансування територій ПЗФ в ЄС виступає ключова роль публічних бюджетів у фінансово-інвестиційному забезпеченні природоохоронної діяльності і водночас широкий спектр позабюджетних джерел фінансування капітальних інвестицій та поточних витрат природоохоронного спрямування. В Україні основними джерелами фінансування територій ПЗФ є кошти державного і місцевого бюджетів, а також власні кошти суб'єктів природоохоронної діяльності, але в латентному стані перебуває система приватного інвес-

тування процесів розширеного відтворення, збереження та примноження біорізноманіття. У короткостроковій перспективі вагомим значення набуває імплементація у вітчизняну практику фінансування територій ПЗФ передового європейського досвіду, особливо в частині залучення іноземних інвесторів та приватних підприємницьких структур-резидентів до фінансування процесів розбудови об'єктів природно-заповідної справи. У післявоєнний період одним з джерел фінансування територій природно-заповідного фонду України виступлять кошти міжнародної фінансової та технічної допомоги.

Також дослідження показали, що саме імплементація передового європейського досвіду фінансово-інвестиційного забезпечення розбудови об'єктів природно-заповідної справи виступає необхідною інституційною передумовою формування в Україні сучасної системи фінансування територій ПЗФ. Доцільність розширення спектра джерел фінансування територій ПЗФ впливає з необхідності збільшення площі територій з природоохоронним статусом як того вимагає ЄС. Водночас вирішення даної проблеми потребує здійснення комплексу інституційних змін стосовно налагодження взаємодії між органами публічної влади та приватним бізнесом, а також залучення до фінансування потреб природоохоронних територій громадського сектора. Найкращою мірою така взаємодія буде забезпечена через реалізацію угод публічно-приватного партнерства.

В частині ідентифікації глобальних та євроінтеграційних детермінантів ключового значення набуває трансформація системи фінансування територій ПЗФ на основі екзогенної та ендегенної детермінації цих територій. Масштабні зрушення в глобальній природоохоронній архітектоніці, котрі відбулися в останні роки визначають інституційні засади залучення різноманітних джерел фінансування потреб суб'єктів природно-заповідної справи. Повторний вихід найпотужнішої економіки світу (економіка США) з Паризької кліматичної угоди прямо та опосередковано вплине на планетарну та національні системи фінансово-інвестиційного забезпечення територій ПЗФ [5]. Цей фактор виступає рушієм чергового переформатування глобальних «зелених» фінансів. Більше того, Паризька кліматична угода є ключовим документом в планетарній системі боротьби з глобальним потеплінням.

Екзогенним детермінантом інституціоналізації додаткових територій ПЗФ виступають також базові положення природоохоронних директив ЄС, котрі накладають додаткові зобов'язання на постійних та тимчасових природокористувачів і вимагають внесення техніко-технологічних змін у виробничий процес, особливо при переробці первинної природної сировини. Україна буде зобов'язана також розширювати площі територій ПЗФ за рахунок малопродуктивних угідь та неугідь, а також земель, котрі постраждали внаслідок активних бойових дій і потребують застосування технологій екологічного реінжинірингу. Розглядається також можливість ренатуралізації прикордонних з російськими агресорами та їх білоруськими поплічниками територій через відновлення водно-болотних угідь, що дасть змогу сформувати природні фортифікаційні споруди і створити додатковий бар'єр для ворожих сил [7].

Даний детермінант інституціоналізації додаткових територій ПЗФ варто розглядати як виклик зміцнення обороноздатності країни. Вагомим детермінантом інституціоналізації додаткових територій ПЗФ виступає необхідність активізації проєктів відтворення природних біогеоценозів та збереження природної спадщини, а також розширення мережі біосферних резерватів. Водночас перераховані детермінанти мають диференціюватися виходячи з категорії об'єктів ПЗФ, які відзначаються різним рівнем захисності та таксономічної підпорядкованості [8].

Така неоднорідність різноманітних об'єктів ПЗФ визначає загальний функціонал інституціоналізації територій ПЗФ – збереження, відтворення та примноження біорізноманіття (зміцнення асиміляційної місткості, нарощення рекреаційного потенціалу, диверсифікація екосистемних послуг, розширення ареалу низьковуглецевого розвитку).

Висновки. Обґрунтовано, що базовою інституційною та методологічною передумовою формування сучасної системи фінансування територій ПЗФ виступає імплементація у вітчизняну практику фінансово-інвестиційного забезпечення природоохоронної діяльності кращих європейських лекал фінансування природно-заповідної справи. В основі системи фінансування територій ПЗФ в ЄС лежить комплекс передумов, зокрема масштабування змішаного фінансування, впровадження інноваційних фінансових інструментів, соціальний договір, розширення

можливостей місцевих громад, інституціоналізація стимулів, переорієнтація фінансування на рециркуляцію та відновлення.

Дослідження показали, що в ЄС відбулася інституціоналізація джерел, форм та інститутів фінансування територій ПЗФ як на наднаціональному, так і на національному рівні. Зокрема, на наднаціональному рівні інституціоналізовано Європейський аграрний фонд розвитку сільських районів, Європей-

ські структурні та інвестиційні фонди, Фонди та програми ЄС, зокрема Програма LIFE. На національному рівні інституціоналізовано такі інститути, методи та джерела фінансування територій ПЗФ як публічні бюджети; державні, комунальні та приватні кошти в межах реалізації угод публічно-приватного партнерства; корпоративне спонсорство; кошти філантропічних організацій та благодійних фондів, краудфандинг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Хвесик М.А., Бистряков І.К. Фінансово-економічні важелі капіталізації природних ресурсів у контексті забезпечення прибуткового природокористування. *Фінанси України*. 2014. № 5. С. 29–47.
2. Карпук А.І., Несторак Ю.Ю. Фінансово-інвестиційне забезпечення відтворення біорізноманіття: основні тенденції, проблеми та пріоритети. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 24. С. 28–36.
3. Хвесик М.А., Сакаль О.В. Механізми збереження агробіорізноманіття. *Економіка АПК*. 2017. № 3. С. 29–37.
4. Лахматова О.В. Диверсифікація фінансово-інвестиційного забезпечення відтворення біорізноманіття в умовах децентралізаційних, євроінтеграційних та воєнних викликів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. №19. С. 98–104.
5. Лахматова О.В. Інвестування відтворення біорізноманіття як складова фінансового забезпечення природоохоронної діяльності в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 20. С. 107–111.
6. Д'яконов І. Президент Трамп підписав указ про вихід США з Паризької кліматичної угоди. Українська правда. 21 січня 2025 [Електронний ресурс]. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/01/21/7494544/>.
7. Екосистемні послуги лісів природно-заповідного фонду Полісся України. Монографія. Київ. ЦП «Компринт», 2024. 309 с.
8. Єфименко Т.І. Звітування зі сталого розвитку: виклики та шляхи подолання. *Фінанси України*. 2019. № 11. С. 9–19.

REFERENCES:

1. Khvesyk M.A., Bystriakov I.K. (2014) Finansovo-ekonomichni vazheli kapitalizatsii pryrodnykh resursiv u konteksti zabezpechennia prybutkovoho pryrodokorystuvannia [Financial and economic instruments of natural resource capitalization in the context of ensuring profitable environmental management]. *Finansy Ukrainy*, no. 5, pp. 29–47. (in Ukrainian)
2. Karpuk A.I., Nestoriak Yu.Yu. (2017) Finansovo-investytsiine zabezpechennia vidtvorennia bioriznomanittia: osnovni tendentsii, problemy ta priorytety [Financial and investment support for biodiversity reproduction: main trends, problems and priorities]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 24, pp. 28–36. (in Ukrainian)
3. Khvesyk M.A., Sakal O.V. (2017) Mekhanizmy zberezhenntia ahroboriznomanittia [Mechanisms for agrobiodiversity conservation]. *Ekonomika APK*, no. 3, pp. 29–37. (in Ukrainian)
4. Lakhmatova O.V. (2023) Dyversyfikatsiia finansovo-investytsiinoho zabezpechennia vidtvorennia bioriznomanittia v umovakh detsentralizatsiinykh, yevrointehratsiinykh ta voiennykh vyklykiv [Diversification of financial and investment support for biodiversity reproduction under decentralization, European integration and wartime challenges]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 19, pp. 98–104. (in Ukrainian)
5. Lakhmatova O.V. (2023) Investuvannia vidtvorennia bioriznomanittia yak skladova finansovoho zabezpechennia pryrodookhoronnoi diialnosti v Ukraini [Investment in biodiversity reproduction as a component of financial support for environmental protection activities in Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 20, pp. 107–111. (in Ukrainian)
6. Diakonov I. (2025) Prezydent Tramp pidpysav ukaz pro vykhid SSHA z Paryzkoii klimatichnoi uhody [President Trump signed an executive order on the withdrawal of the United States from the Paris Climate Agreement]. *Ukrainska Pravda*. January 21, 2025. Available at: <https://www.pravda.com.ua/news/2025/01/21/7494544/> (accessed January 21, 2025). (in Ukrainian)
7. Ekosystemni posluhy lisiv pryrodno-zapovidnogo fondu Polissia Ukrainy [Ecosystem services of forests of the Nature Reserve Fund of Ukrainian Polissia]. (2024). Monograph. Kyiv: CP "Komprint". 309 p.

8. Yefymenko T.I. (2019) Zvituvannia zi staloho rozvytku: vyklyky ta shliakhy podolannia [Sustainable development reporting: challenges and ways to overcome them]. *Finansy Ukrainy*, no. 11, pp. 9–19. <https://doi.org/10.33763/finukr2019.11.009>

Дата надходження статті: 31.07.2026

Дата прийняття статті до публікації: 24.09.2026

Дата публікації статті: 15.10.2026